

**DONAȚIA PREOTULUI VASILE HEISU,
PUNCT DE PORNIRE AL SECȚIEI DE ETNOGRAFIE DE LA
COMPLEXUL MUZEAL „IULIAN ANTONESCU” BACĂU**

Feodosia Rotaru

Anul acesta se împlinesc 4 decenii de când instituția noastră a primit una din cele mai importante donații făcute de un colecționar particular. Mai precis, pe 16 iunie 1971, aflat pe patul de moarte, preotul Vasile Heisu (1911-1971), paroh al bisericii cu hramul „Sfântul Nicolae” din satul Răcăciuni, comuna Răcăciuni, județul Bacău, dona Muzeului județean Bacău, condus la vremea respectivă de reputatul istoric Iulian Antonescu, o colecție impresionantă de piese, de diferite categorii, adunată pe parcursul mai multor decenii.

Născut în satul Băsești din com. Pârjol în anul 1911, într-o familie cu mai mulți copii, copilul de atunci și-a urmat vocația, ajungând un stimat și iubit paroh în comuna Răcăciuni.

Din însemnarile preotului, care se găsesc în registrul de inventar al pieselor de artă medievală și din cel destinat icoanelor, aflăm că în anii 1950-1952, preotul V. Heisu a condus lucrările de restaurare la biserica din Borzești, „care stătea ruinată și părăsită de 57 de ani”.

Om cu vocație de ctitor, preotul V. Heisu a făcut eforturi deosebite și a reușit să restaureze biserica „Sfântul Nicolae” din Răcăciuni. Lăcașul de cult, unde a fost preot timp de mai multe decenii, era construit de vornicul Vasile Sturza și de soția sa Ecaterina, înainte de anul 1843. Dacă în anul 1943 fusese restaurată turla bisericii, dărmată la cutremurul din anul 1940, în perioada anilor 1957-1959, sub îndrumarea preotului V. Heisu s-a restaurat întreaga biserică. Atunci, a fost înlocuit acoperișul, au fost răzuiți pereții până la cărămidă și, pe noua tencuială, s-a executat pictură în stil bizantin.

Rămas văduv încă de tânăr, preotul și-a concentrat întreaga energie pentru constituirea unei valoroase colecții care cuprinde piese arheologice (piese preistorice și medievale), carte veche românească, icoane pictate, icoane sculptate (tehnica basoreliefului) și obiecte de cult, obiecte etnografice (piese de port popular, textile de interior, unelte, obiecte casnice, mobilier, fotografii vechi etc.).

Intuind valoarea istorică și artistică a unor piese precum discuri ceramice medievale, fragmente ceramice smălțuite, olane, fragmente de teracotă și fragmente de cărămizi cu inițialele meșterilor, aflate la biserica din Borzești, preotul le-a colecționat. Fragmente din catapeteasma bisericii din Răcăciuni precum și icoane pe lemn provenite din aceeași biserică, dar și de la diferite persoane din Borzești, din Răcăuți și Răcăciuni, întregesc colecția de icoane donate muzeului nostru. În colecția

donată sunt incluse un număr de 7 icoane sculptate, datate la anul 1641, cumpărate de la un locuitor din comuna Răcăciuni. Icoanele provenite din apusul Europei sau din Transilvania, despre care colecționarul crede ca ar putea fi fragmente din piese de mobilier care au aparținut inițial boierului Farmache din Răcăciuni.

Dacă piesele arheologice, icoanele și cărțile vechi, multe din ele foarte valoroase, au îmbogățit colecțiile secțiilor de istorie-arheologie, ale secției de artă și ale bibliotecii instituției, piesele etnografice au constituit punctul de pornire al unei noi secții în cadrul instituției muzeale bacăuane – secția de etnografie.

Din relatările d-lui Viorel Căpitanu, fost muzeograf și director al instituției în perioada când s-a făcut donația și apoi s-a deschis expoziția etnografică de la Răcăciuni, rezultă că preotul era interesat de istorie în general și de istorie națională și locală în special. Avea lecturi solide care cuprindeau cărți fundamentale scrise de marii istorici români. Citise **Getica** lui V. Pârvan, pe care o considera o carte de capătâi. Dealtfel, în registrul de piese arheologice, preotul notează caracteristici ale uneltelor preistorice așa cum sunt ele descrise în lucrarea marelui istoric.

Din documentele și caietele sale, aflate în prezent la biblioteca muzeului, tragem concluzia că în august-septembrie 1957 el a participat la cursurile de îndrumători de muzee de artă și monumente feudale. Cursul era organizat de Ministerul Învățământului și Culturii – Departamentul Culturii – Direcția Artelor Plastice, Muzeelor și Monumentelor pentru instruirea îndrumătorilor de muzee și monumente istorice mănăstirești și bisericești. Tematica cursului era axată pe probleme de muzeografie, de istorie a artei feudale, de istoria artelor plastice după 1900, metode și mijloace de popularizare.

De altfel, printre documentele olografe, păstrate la instituția noastră, se află caiete cu conspecte ale preotului din lucrări consacrate de artă medievală și artă plastică românească în general. Conspectele rămase dovedesc că studiase articole de specialitate în care se vorbește despre modul de constituire a unei colecții, despre cum se organizează o expoziție, despre felul cum se stabilește circuitul de vizitare într-un muzeu etc. Din însemnările preotului amintim și pe cele referitoare la modul cum se alcătuește o fișă de obiect și ce informații trebuie să cuprindă ea. Registrele de evidență, pe care le-a alcătuit, cuprind informații care dacă nu ar fi fost notate cu mîgală de către el s-ar fi pierdut pentru totdeauna. Cu siguranță că prezența la cursurile amintite mai sus i-a permis să ordoneze piesele și să le fișeze după principii științifice. Studiind notițele sale, dar și informațiile din registrele de evidență ale colecțiilor precum și fișele de obiect alcătuite tuturor pieselor donate, putem concluziona că acest pasionat colecționar a făcut foarte mult pentru muzeografia românească, deși numele său este încă puțin cunoscut la nivel național. S-a demonstrat încă odată că pasiunea învinge orice obstacole!

Între documentele rămase de la preotul Vasile Heisu găsim și tematica unui muzeu care urma să fie realizat, probabil, în casa parohială (sau poate în alt spațiu), în trei săli care urmau să fie organizate astfel: o sală închinată domnitorului moldovean

Gheorghe Ștefan (1653-1658), originar din Răcăciuni, unde să se arate rolul acestuia în istoria Moldovei și legăturile lui cu satul natal; o sală închinată logofătului Vasile Sturza, logofăt al Țării de jos în timpul lui Grigore Alexandru Ghica și rolul avut de acesta în actul Unirii Principatelor Române, precum și ca ministru în primul cabinet alcătuit de domnitorul Alexandru Ioan Cuza; o sală în care să fie expuse colecțiile de ceramică, sculptură, pictură, numismatică și artă populară.

Din satele de pe Valea Siretului mijlociu, au fost colecționate majoritatea pieselor care alcătuiesc colecția de piese de etnografie și de artă populară. Ea cuprinde un număr de 700 de obiecte. Din colecție fac parte piese de port popular – cămăși femeiești din bumbac și borangic, catrințe din lână cu alesături, fuste crețe, marama din borangic, basmale din bumbac cu decor din mărgele, bete, cămăși bărbătești, cioareci și brâie, textile de interior – ștergare, scoarțe, lăicere, obiecte de uz gospodăresc, unelte etc. Cea mai mare parte a colecției este formată din piese de port popular colecționate din satele Orbeni, Pîncești, Răcăciuni, Parava, Valea Seacă și Corbasca, localități situate în sudul județului Bacău, de o parte și de alta a Siretului. La baza constituirii colecției a stat o concepție științifică, dată probabil și de cursurile de muzeografie urmate de preot, despre care am amintit deja. Mă refer la faptul că el a urmărit să colecționeze o gamă variată de piese, precum și serii de obiecte care să ilustreze evoluția în timp a diferitelor categorii. Constituirea unor serii cu care poate fi ilustrată evoluția în timp a diferitelor piese de port a crescut mult valoarea științifică a acestei donații. Modul cum a fost alcătuită colecția lasă să se întrevadă intenția preotului ca aceste valori etnografice să poată fi folosite într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat în scop științific la elaborarea unor studii de valoare. Acest fapt a fost remarcat de cercetătoarea Georgeta Stoica într-un articol publicat încă din anul 1970 în revista *Carpica*, intitulat **Colecția de artă populară V. Heisu**.

Dacă din punct de vedere economic satele din Valea Siretului de la sud de Bacău erau profilate pe culturi agricole precum cereale, plante tehnice, legume și creșterea animalelor, era firesc ca materiile prime aflate la îndemâna locuitorilor să permită o puternică dezvoltare a industriei casnice țărănești. Industria casnică țărănească, dezvoltată aici de timpuriu, a creat valori artistice care dovedesc un fin rafinament stilistic și cromatic.

Pentru prima dată piesele etnografice din această colecție au fost incluse într-o expoziție de artă populară deschisă la sediul Muzeului județean, în localul secției de istorie din strada Karl Marx nr. 23, actualmente strada Nicolae Titulescu nr. 23. Cu această ocazie instituția a tipărit un catalog cu imagini din expoziție. Catalogul, realizat de muzeograful Vasile Florea și Viorel Căpitanu și cu ilustrația lui Georgel Bandrabur, păstrat și astăzi în arhiva instituției, ne arată ce piese au fost expuse, dar și modul cum acestea au fost grupate și etalate. Stângăcia modului de etalare nu știrbește cu nimic valoarea exponatelor incluse în selecția făcută cu această ocazie.

Luând în considerație valoarea artistică și vechimea pieselor de port popular și a textilelor de interior aflate în colecție, precum și disponibilitatea autorităților locale

aflăte la acea vreme la conducerea comunei Răcăciuni, s-a luat inițiativa organizării unei expoziții etnografice în sediul Primăriei. În anul următor, 1972, personalul muzeului a trecut la organizarea expoziției, după ce în prealabil fusese angajat un muzeograf pentru specialitatea etnografie.

Primăria din Răcăciuni a cedat o suprafață de 170 m.p. (un hol și șase camere) în care s-a organizat expoziția de artă populară. La momentul respectiv, colectivul desemnat din partea instituției noastre să realizeze expoziția a beneficiat de sfaturile și îndrumarea d-nei Georgeta Stoica de la Direcția Muzeelor București, dar și de cele ale regretatei Lucia Stroiescu de la Muzeul din Suceava. Din partea muzeului băcăuan colectivul care a lucrat la organizarea expoziției a fost condus de muzeograful Dorinel Ichim.

Piese de port popular, dar și textilele de interior au fost expuse în vitrine-nișă montate direct pe pereții sălilor. Acest sistem de expunere, folosit la mai multe muzee din județul Suceava, s-a dovedit în timp ca fiind eficient, având avantajul unei bune vizionări a pieselor, dar și acela de a le conserva în perfectă stare. De altfel, în afara desprăfuirilor periodice ale pieselor, în cei 40 de ani de la deschiderea expoziției, o singură dată, acum aproape 10 ani, piesele au fost scoase din vitrine, a fost schimbat sistemul de etalare (inițial piesele de port erau prinse cu bolduri sau bătute în cuie, iar acum s-au cusut cheițe la fiecare piesă pentru a nu mai fi tensionate și a nu mai rugini) iar o parte din ele (ștergare, marame, cămăși femeiești și bărbătești, poale, ițari, batiste de cap) au fost curățate conform normelor de restaurare în vigoare. Nu toate piesele donate au fost expuse în această expoziție. O parte din ele sunt la Răcăciuni în depozitul-birou al conservatoarei care are în gestiune expoziția. O altă parte a pieselor se află în depozitele secției de etnografie de la Bacău.

Aproape 200 de piese, din toate categoriile incluse în colecția etnografică, sunt expuse în prezent în expoziția permanentă a secției de etnografie deschisă în anul 2005 la sediul central al Complexului Muzeal „Iulian Antonescu” din Bacău. Ele au permis întregirea tematicii cu obiecte unicate în expoziția noastră permanentă.

Dacă este să facem câteva referiri la expoziția de la Răcăciuni am aminti doar faptul că în hol sunt expuse o scoarță cu motivul „hora”, lucrată în tehnica chilimului, o scoarță cu decor geometric în „roate” (romb cu conturul în trepte), un lăicer cu motivul „în val” sau „unda apei”. Din categoria textilelor de interior sunt expuse și ștergare decorative – ștergare de culme, ștergare de perete (care se puneau la icoană sau de jur împrejurul pereților), cu ornamente geometrice, fitomorfe, avimorfe, zoomorfe, antropomorfe etc.

Piese de port popular au fost grupate de organizatori după criteriul teritorial al provenienței. Ansamblurile de costume rezultate au fost prezentate astfel încât să poată fi urmărită evoluția lor în timp. Din punct de vedere cronologic piesele din colecție acoperă sfârșitul secolului al XIX-lea până la mijlocul secolului al XX-lea. Toate costumele expuse se încadrează în categoria costumului de sărbătoare, știut fiind că astfel de haine fiind purtate doar cu ocazia unor zile de sărbătoare sau a unor

ceremonialuri se păstrau o lungă perioadă de timp .

Nu ne-am propus să facem o prezentare în detaliu a pieselor expuse deoarece s-au mai scris articole pe această temă și am risca să ne repetăm.

Un fapt rămâne de necontestat. Donația preotului Vasile Heisu (1911-1971) este punctul de pornire al unor preocupări care au continuat la Bacău în deceniile care au urmat, preocupări materializate prin campanii de teren care au dus la îmbogățirea prin donații și achiziții a colecțiilor secției de etnografie, care în prezent are în gestiune un număr de 4.363 piese.

Cercetările ulterioare ale muzeografilor s-au materializat prin numeroase studii și cărți de specialitate. Pe parcursul celor patru decenii care s-au scurs de când preotul Vasile Heisu a făcut această donație, la Bacău s-au deschis mai multe expoziții cu caracter permanent. Cu toate acestea, abia în anul 2005 la Bacău s-a vernisat actuala expoziție permanentă „Din tezaurul etnografic și de artă populară al județului Bacău”, deschisă la etajul trei al Complexului Muzeal „Julian Antonescu”.

Rămâne ca o datorie de onoare pentru generațiile actuale și viitoare de specialiști ai muzeului nostru să cinstească munca și memoria celui care a fost neobositul colecționar- preot Vasile Heisu.

Foto 1. Preotul Vasile Heisu la masa de lucru , martie 1962.

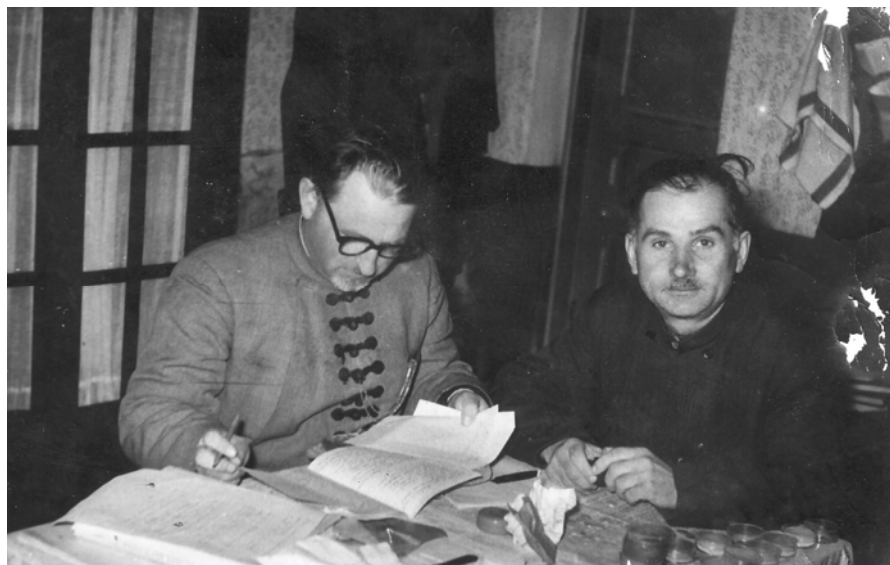
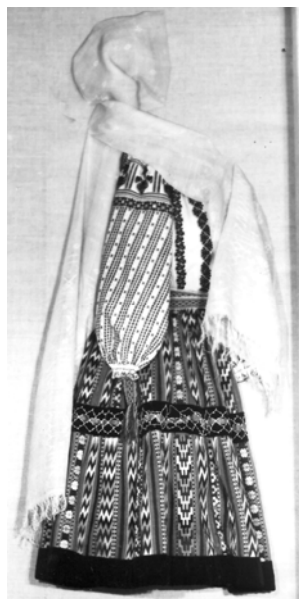

Foto 2. Preoții Vasile Heisu și Victor Nicolau din Răcăciuni, lucrând la inventarierea colecției de numismatică, martie 1962.

Suman șărăduit

Costum femeiesc

Costum femeiesc

Costum de mire

Piese din Colecția „Preot Vasile Heisu”